

GEMERTS DIALECT.

In nummer 54, het voorlaatste nummer, schreef ik, dat er weer wat lijsten van het Brabants Woordenboek waren afgevraagd in interviews. Drs.P.Vos heeft ondertussen weer enkele lijsten over vaktalen (o.a. de raaimaker-wagenmaker) ingevuld gedurende interviews in Gemert. Ook langs deze weg wil hij de bereidwillige informanten nog eens van harte danken. Er zijn nu nog wat algemene lijsten die op invulling wachten en vooral de lijst over het boerenbedrijf. Wij wachten met smart!

In mijn vorig artikel in nr.54 schreef ik iets over een interessante uitdrukking, die ik genoteerd had op 30 maart 1974, n.l. "Aavent üüjle zeng gên mèlke staaarze". (Aaventüüjle = avonduilen).

De strekking van het spreekwoord is wel duidelijk: Wie laat naar bed gaat, staat niet vroeg op.

Ik schreef toen in mijn biologische onwetendheid, dat "mèlke staaarze" wilde bloemen waren, die wel wat leken op sneeuw-klokjes.

Tot mijn groot genoegen was de heer A.J.M. van den Acker, Hazeldonklaan 4 te Gemert zo vriendelijk te rageren. Ik citeer uit zijn brief:

"...Mijn vader zei en zegt nog steeds: "Avonduilen zijn geen morgensterren". Uw zegsvrouwe heeft kennelijk een eigen klank aan het laatste woord gegeven; volgens mij moet dit zijn: "mèrgensterren". Wat betreft de strekking "Wie laat naar bed gaat, kan niet vroeg op zijn". Het verhaal over sneeuw-klokjes, etc. lijkt mij niet juist" Tot zover de Heer Van den Acker.

Op 31 augustus j.l. heb ik allereerst mijn zegsvrouwe nog eens aan de tand gevoeld over de vorm "melke staaarze". Ik zei bij die gelegenheid de helft van het spreekwoord en zonder enige aarzeling vulde ze het aan met "melke staaarze". Toen ik doorvroeg, bleef ze pertinent bij deze lezing, die ze herhaaldelijk van haar vader (een reeds lang gepensioneerde rasechte Gemertenaar) bleek gehoord te hebben. Bovendien is het mij persoonlijk bekend uit andere waarnemingen, dat de vorm "staars" in Gemert gebruikt werd voor "ster", soms enigzins spottend.

Ik blijf dus bij deze lezing, maar toch ben ik de Heer Van den Acker zeer erkentelijk. Zijn "vernderlandste" vorm "mèrgensterren" maakte het mij namelijk mogelijk de bloem te identificeren, zij het met de hulp van mijn collega Drs. Tita Meyer, lera-

res biologie uit Eindhoven. De morgenster uit het spreekwoord is hoogstwaarschijnlijk de Gele Morgenster (er is ook nog een Blauwe Morgenster en een Oosterse Morgenster), van het geslacht Boksbaard (=Tragopogon) van de familie der Compositen (Compositae). De Latijnse naam is Tragopogon pratensis L. (= Linnaeus, de naamgever). Ik citeer hier uit de "Geïllustreerde Flora van Nederland" van E. Heimans, Dr. W. Heinsius en Dr. Jac. P. Thijsse, Amsterdam/Djakarta, 1951, p.1043:

"Bloemen geel. De omwindselbladen in één rij bijna zo lang als of zelfs langer dan de buitenste bloempjes; helmknopjes van boven zwart. De bloem is alleen bij zonschijn open en in den regel alleen voor de middag. Op grazige plaatsen, vaak langs spoor- en rivierdijken. Mei-Aug".

De morgenster is dus een vroege, stervormige lentebloem, iets groter en later dan het sneeuwklompje. In tegenstelling tot het sneeuwklompje laat deze plant de bloem niet hangen. Het feit dat de bloem in de regel vóór de middag open is, verklaart het eerste deel van de Nederlandse naam.

Waarom nu het woord "mèlk" in de Gemertse naam? zult U zich verwonderd afvragen. Wel, ook dat laat zich verklaren. Volgens mijn zegsvrouw komt er een wit, melkachtig vocht uit de stengel, maar minder dan bij een paardebloem. Dat kan kloppen volgens de biologen, die ik raadpleegde, want morgensterren en paardebloemen behoren beide tot de familie der compositen.

Ik hoop dat de Heer Van den Acker tevreden is met dit (wat late) antwoord en dat dit verhaal voor ieder een aansporing is te reageren op deze artikelen. Alleen op die manier kunnen we wat meer te weten komen over ons interessante dialect.

Bij het doornemen van de copij met de heer Pennings, bevestigde deze, dat hij 't woord "melkestaars" ook vaak gehoord had.

Van Mevrouw A.v.d.Laar uit Eindhoven, die eerder al eens over hekserij in dit blad geschreven heeft, kreeg ik nog de volgende aantekeningen (1 t/m 7):

- 1) "Oeuw òrte ôpaete" = overgebleven voedsel opeten. 29-3-74.
- 2) "Koeter" = bezig zijn, wat rommelen.
- 3) "We gôn wa toet - toet haole". "Toet-toet" was sterke drank.

- 4) Een heleboel luizen was:
"n heal berzie leus". 29-3-74
- 5) Etter uit een zweer was:
"gez:ôre.nat". 29-3-74
- 6) En dat we in Gemert een kies "n'n"baktaant noemen, wist U
natuurlijk al lang. Het eerste element van het woord, "bak"
is verwant met het Middelnederlandse "backe" =wang, kaak.
(Vgl.kinnebak, bakkebaard en bakkes).
(Dr.J.de Vries, Etymologisch Woordenboek, Aula-reeks, s.v.
bakkes) 29-3-74.
- 7) Bovenmoerdijkers, die lui zijn uitgevallen, "zullen van het
werken niet doodgaan".
Van een lui uitgevallen Gemertse vrouw zei men hier ook :
"Die zal d'r reuzels ôk nie skeure". 29-3-74
- Wie kan me vertellen, waar die "reuzels" ergens zitten?
- 8) Van een bejaarde zegsman hoorde ik de volgende interes-
sante uitdrukking:
"As-che t'n èrmste in 't gaasthòdis waort, waorde-r ân".
= Als je voor rekening van het Armbestuur in het Gasthuis
woonde, was je er slecht aan toe. (Wat tegenwoordig moei-
lijk meer gezegd kan worden). 29-3-74

W.J.Vos. Korhoenhof 9
Nue em

DE STOOTERSHUT.

In het vorig nummer(55)van Gemerts Heem stond een artikel
over de Stootershut, overgenomen uit de Kerkklokken van pas-
toor Poell.

Het artikel kwam ook in handen van de heer H.Douma, ver-
bonden aan de archiefdienst van het "Landvan Cuuk". Deze
schreef mij een brief, waarin hij enkele aanvullingen gaf op
het artikel van Gemerts Heem.Hijzelf heeft namelijk in 1969 in
de vijfde jaargang van Merlet ook over de Stootershut ge-
schreven. Bij deze onze dank voor zijn informatie.

De heer Douma schrijft er het volgende van. Freerk Stooter
werd geboren te Slochteren op 25 april 1812.Als milicien ver-
zeild geraakt in Noord-Brabant ontmoette hij in Sint Anthonis